

بررسی سکه‌های اشکانی موجود در موزه ملک^۱

علیرضا عزیزی یوسفکند^۲

محمد عزیزی یوسفکند^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۵/۱۵

تاریخ تصویب: ۱۳۹۷/۱۱/۰۱

چکیده

سکه سندی مکتوب و معتبر، کتابی کوچک و پرمحتواست که ضرورت شناخت و اهمیت آن از جهات مختلف حائز اهمیت است. علم سکه‌شناسی توانسته است، بزرگ‌ترین خدمت را در راستای روشن شدن تاریخ گذشته از خود نشان بدهد؛ سکه، در هر دوره، در درجه اول از اهمیت اقتصادی و سیاسی برخوردار بوده و در کنار آن، نماینده عادات، آداب، خط، زبان، هنر، مذهب، تمدن، پیشرفت و انحطاط وضع اجتماعی است و در حقیقت، منبع اطلاعات صحیح و دقیقی است از دورانی که سکه ضرب شده است. موزه ملک، یکی از گنجینه‌های بزرگ و پرارزش به لحاظ سکه‌شناسی ایران باستان می‌باشد که سکه‌های اشکانی موجود آن جایگاه خاصی در این مجموعه دارند. هدف اصلی این تحقیق، شناسایی، گردآوری و تحلیل نقوش تزئینی روی سکه‌های دوره اشکانی موجود در موزه ملک می‌باشد. این تحقیق با این پرسش آغاز گردیده است: ارتباط ساختار تصویر و محتوای سکه‌های اشکانی موجود در موزه ملک با هنر و تاریخ زمان ضرب سکه‌ها چگونه است؟ روش تحقیق، تحلیلی - توصیفی است؛ به این منظور، بعد از بازدید از موزه ملک با استفاده از منابع کتابخانه‌ای به جمع‌آوری اطلاعات مربوطه پرداخته، سپس، به معرفی سکه‌های اشکانی موجود در این مجموعه پرداخته و آن‌ها را توصیف کرده و در انتها نیز با توجه به تجمیع داده‌های مورد بحث به پرسش مطروحه - که در ابتدای امر پایه اصلی این تحقیق را شکل داده‌اند - پاسخ داده می‌شود. به‌عنوان نتیجه، می‌توان به این نکته اشاره کرد: اشکانیان به‌علت علاقه و احترام خاص به بنیان‌گذار سلسله، در مدت نزدیک به پنج قرن تصویر ارشک اول یا اشک یکم (حدود ۲۴۸-۲۲۵۰ ق.م.) را بر پشت درهم‌ها حک می‌نمودند. روش گردآوری اطلاعات میدانی، استفاده از منابع مکتوب، کتابخانه‌ای و هم‌چنین، شبکه جهانی اطلاع‌رسانی (اینترنت) بوده است.

واژگان کلیدی: ایران باستان، سکه، موزه ملک، سکه‌های اشکانی

1. DOI: 10.22051/jjh.2019.16703.1279

۲. دانشجوی دکتری هنرهای اسلامی، دانشکده هنرهای صناعی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران، نویسنده مسئول. a.azizi@tabriziau.ac.ir

۳. کارشناسی ارشد تاریخ هنر ایران باستان، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شبستر، شبستر، ایران. aso.azizi@gmail.com

در موزه ملک نگهداری می‌شوند. هدف این پژوهش، شناسایی ساختار ظاهری سکه‌های اشکانی بر اساس نمونه موردی گنجینه موزه ملک برای شناخت هرچه بیش‌تر آن‌ها می‌باشد.

پیشینه تحقیق

از جمله پژوهش‌هایی که تاکنون در زمینه سکه‌شناسی انجام پذیرفته است، کتاب «سکه‌های ایران زمین مجموعه سکه‌های موزه ملک استان قدس»، به اهتمام سیدعلی‌اصغر شریعت‌زاده (۱۳۹۰) می‌باشد که به معرفی، تحلیل ساختاری و تاریخی سکه‌های ایران پرداخته است. هم‌چنین، کتابی دیگر از این نویسنده در این راستا، و با همین عنوان چاپ شده است، که تکمیل‌کننده کتاب اول می‌باشد. کتاب «تاریخ سکه از قدیم‌ترین ازمنه تا دوره ساسانیان» نوشته ملکه ملک‌زاده بیانی (۱۳۸۹) نیز به بررسی و تحلیل تاریخی سکه‌های ایران باستان پرداخته است. اما در میان آثار و نوشته‌های تحلیلی در باب سکه‌های اشکانی، اغلب، به مباحثی کوتاه - که به توصیف وقایع تاریخی، ابعاد، وزن و جنس آن‌ها پرداخته - برمی‌خوریم و پژوهش بنیادی و زیادی در رابطه با تزیینات و نقوش روی آن‌ها صورت نگرفته است. این پژوهش در نوع خود، می‌تواند تلاشی باشد که به گردآوری، تحلیل ساختار بصری و توصیف نقوش روی سکه‌های اشکانی پرداخته است. منابع تصویری انتخاب‌شده در این پژوهش، از گنجینه سکه‌های ایران باستان موزه ملک، جمع‌آوری و مورد تحلیل قرار گرفته است.

روش تحقیق

روش انجام این تحقیق، بر اساس هدف، تحلیلی - توصیفی است. این تحقیق در جستجوی شناخت نقش‌مایه‌های روی سکه‌های اشکانی موجود در موزه ملک، کشف حقایق و واقعیت‌ها بوده است و نهایتاً، به تبیین ویژگی‌های ساختاری آن‌ها می‌پردازد. بر این اساس، ابتدا، تصاویر سکه‌های اشکانی موجود در موزه ملک تهیه شده و هم‌زمان، به جمع‌آوری اطلاعات و آگاهی‌های مربوطه در محیط مزبور به جهت شناخت، توصیف و نهایتاً، تحلیل هر چه بیش‌تر نقش‌مایه‌ها پرداخته‌شده است. روش گردآوری اطلاعات میدانی و استفاده از منابع مکتوب و کتابخانه‌ای، هم‌چنین، شبکه جهانی اطلاع‌رسانی (اینترنت) بوده است.

موزه ملک

ریشه واژه موزه از لغت یونانی موزین^۱ به معنای مقر زندگی، موز^۲ الهه هنر و صنایع در اساطیر یونان باستان اقتباس شده است و در زبان انگلیسی، تلفظ

تمدن‌های قدیم بدون آشنایی با سکه، زندگی تجاری خود را از راه مبادله کالا به کالا می‌گذراندند. بر روی نقاشی‌ها و حجاری‌های مصر قدیم، صحنه‌های معاملات و دادوستد که به‌وسیله معاوضه صورت گرفته، دیده می‌شود؛ به این طریق که زارع، شکارچی و گله‌دار در مقابل زینت‌آلات و ظروف ساخته‌شده و ... مشغول تعویض متاع خود در شهرهای ساحلی مدیترانه، دریانوردان، تجار و کسبه در ساحل دریا، بساط تجارت را چیده متاع خود را عرضه می‌داشتند و اجناس متنوع خود را با برده یا پارچه‌های قیمتی، ظروف مختلف و اشیای محلی دیگر معاوضه می‌کردند. در این دوران، پایه مقیاس و میزان قیمت‌ها چهارپا بوده است. اما با شروع دوران فلزات، تحول عظیمی در سیر تکامل جوامع انسانی آغاز گردید و در حقیقت نظام اقتصادی و اساس بازرگانی و تجارت پایه‌گذاری گردید. از فلزات مختلف مانند مس، نقره، طلا و هم‌چنین آلیاژهای حاصله از آن‌ها مانند برنز (مخلوط: مس و قلع) اشیایی به شکل شمش، حلقه، میله و قطعات چهارگوش یا مدور و ... تهیه گردید و وسیله معاوضه و مبادله در معاملات قرار گرفت (ملک‌زاده بیانی، ۱۳۸۹: ۱۳-۱۴).

بدین ترتیب، باگذشت زمان تجار بزرگ و دولت‌ها برای سهولت در کارهای اقتصادی، علاماتی در روی شمش‌ها و حلقه‌ها - که وزن معین و ثابتی داشتند - نقره کردند و بالاخره، لزوم نظم و ترتیب در امور اقتصادی و معاملاتی بین ملت‌ها و توسعه تجارت منجر به اختراع سکه گردید. سکه، عبارت است از یک قطعه فلز به وزن معین که روی آن علامت رسمی دولت یا حکومتی که عیار و وزن آن را نشان می‌دهد، نقش گردیده است. سکه یکی از اختراعات بزرگ و مهم بشری است - که بدون وقفه ادامه پیدا کرد - و علی‌رغم فتوحات سیاسی به سرعت به راه خود ادامه داد؛ و حوزه ارتباطی محکمی ایجاد شد، تا مردم از معیارهای واحد و مشترکی برای ارزیابی دارایی‌ها، سود و زیان و بدهی‌هایشان استفاده کردند. میزان خراج، مالیات، معاملات و مبادلات درون مرزی و برون مرزی بر اساس سکه محاسبه می‌شد (سرفراز و آور زمانی، ۱۳۷۹: ۸). در ایران باستان در دوره هخامنشی داریوش اول، برای اولین بار سکه‌های طلا معروف به دریک و سکه‌های نقره معروف به شیکل ضرب زد که در دنیای آن روز رواج کامل داشت. این روند در دوره‌های بعد از هخامنشیان، بدون وقفه، ادامه پیدا کرد. در دوره اشکانیان، اکثر سکه‌ها از جنس نقره، مس و آلیاژهای دیگر ضرب شده‌اند که به لحاظ زیبایی و تاریخی دارای ارزشی والا هستند. تعداد زیادی از سکه‌های این دوره

میوزیم^۳ و در زبان فرانسه، موزه^۴ را به خود گرفته است. در حوالی دهه ۱۲۹۰ هجری قمری، تلفظ فرانسه موزه به زبان فارسی نیز راه یافت (نفیسی، ۱۳۸۷: ۳). مرحوم حاج حسین آقا ملک، فرزند ارشد مرحوم حاج محمدکاظم، ملکالتجار ملک محروسه ایران و او نیز فرزند آقا مهدی تاجر تبریزی دارای همین عنوان و از دوستان نزدیک میرزا تقی خان امیرکبیر بوده که سرای امیر در بازار تهران را به احترام و به نام او بنا نموده است. به علاوه، مسجد ملک در بازار تهران نیز از بناهای آقا مهدی ملکالتجار می باشد؛ آقا مهدی فرزند ابوعلی و او، فرزند ملا آقا بابا معروف به مجتهد بوده که در فقه و اصول مخصوصاً علوم غریبه ید طولانی داشته است. جد مادری واقف نیز اهل تبریز و موسوم به علی عباس بیک بوده است؛ حسین ملک در نهم ربیع الاول سال ۱۲۹۲ هجری قمری در منزل اجدادی خود واقع در تهران بازار بین الحرمین «محل قبلی کتابخانه و موزه ملی ملک» چشم به جهان گشود؛ دروس فارسی و عربی را اول نزد مرحوم حاج شیخ مسیح طالقانی فراگرفت و بعد در خدمت مرحوم میرزا ابوالحسن جلوه - که در حجره‌ای در مسجد امام خمینی منزل داشت و علاوه بر قرب جوار با مرحوم حاج محمدکاظم ملک نیز معاشر و دوست بوده - به تحصیلات ادامه داده است. در اوایل جوانی همراه پدر خود به مکه معظم مشرف شد و از آن تاریخ، به حاج حسین آقا ملک معروف گردید؛ وی از طرف پدر جهت رسیدگی و اداره املاک در خراسان، به مشهد رفت و پس از چندی با دختر مرحوم حاج سید عبدالله متولی مسجد گوهرشاد - که برادر عیال مرحوم حاج سید حبیب ا... حبیب الهی مجتهد معروف خراسان بود - ازدواج کرد و در مشهد ماندگار شد. مرحوم ملک از ابتدای عمر به مطالعه و جمع‌آوری کتب علاقه‌مند بود و این عشق و علاقه را تا آخر عمر حفظ نمود و این خود مقدمه‌ای برای تاسیس و تکوین تدریجی کتابخانه و موزه گران قدری شد که امروزه شهرت جهانی دارد. هم‌چنان که از عنوان کتابخانه و موزه ملی ملک برمی‌آید، این نهاد فرهنگی در دو بخش مجزای کتابخانه و موزه که هر یک به مساحت پنج هزار مترمربع تشکیل شده است (URL1).

ظهور و تحول سکه

سکه‌شناسی بخشی از باستان‌شناسی است که شاهد زنده‌ای از تمدن دنیای قدیم و ملل مختلف می‌باشد. علم سکه‌شناسی، توانسته است بزرگ‌ترین خدمت را برای روشن شدن تاریخ گذشته بنماید و گوشه‌های تاریک و مبهم را روشن و حل کند. سکه در هر دوره، در درجه اول از اهمیت اقتصادی و سیاسی برخوردار بوده و در کنار آن، نماینده عادات، آداب، خط، زبان،

هنر، مذهب، تمدن، پیشرفت و انحطاط وضع اجتماعی است و در حقیقت، منبع اطلاعات صحیح و دقیقی است از دورانی که سکه ضرب شده است. چون در دوران بسیار قدیم از عهده عمل تصفیه فلزات برنمی‌آمدند و نمی‌توانستند آن‌طور که لازم بود، فلز را خالص کنند و از مواد خارجی جدا نمایند، ناچار، فلز به همان وضعی که استخراج می‌شد، به کار رفته است. از فلزاتی چون مس، مفرغ، طلا، نقره، آهن در امور تولیدی ساخت آلات و ادوات زندگی، فلاحتی، جنگی و زینتی و سکه و ... استفاده می‌کردند. پادشاهان هخامنشی برای ضرب سکه از طلای خالص استفاده می‌کردند؛ ولی ممالک تابعه مختار بودند که نقره یا الکتروم^۵ یا مس را به کار برند. در دوره‌های بعد که تصفیه فلزات میسر شد، اغلب، فلز سکه خالص بوده است (URL3). سکه، عبارت است از یک قطعه فلز به وزن معین که روی آن، علامت رسمی دولت یا حکومتی که عیار و وزن آن را نشان می‌دهد، نقش گردیده است. سکه، یکی از اختراعات بزرگ و مهم بشری است و علی‌رغم فتوحات سیاسی، به سرعت، به راه خود ادامه داد؛ و حوزه ارتباطی محکمی ایجاد شد، تا مردم از معیارهای واحد و مشترکی برای ارزیابی دارایی‌ها، سود و زیان و بدهی‌هایشان استفاده کردند. میزان خراج، مالیات، معاملات و مبادلات درون‌مرزی و برون‌مرزی بر اساس سکه محاسبه می‌شد (سرفراز و آور زمانی، ۱۳۸۹: ۸).

روایات قدیمی و تاریخی در قسمت اختراع سکه یا قدیمی‌ترین مملکتی که در آن برای اولین بار سکه ضرب شده، مختلف است. پولوکس^۶، مورخ دوره امپراتوری کومود و مؤلف کتاب لغت، نظرات مختلفی در این باره داده است و بنا به گفته او، ممکن است: آرگوس^۷ پادشاه یکی از شهرهای یونان به نام فیدن^۸، اولین کسی باشد که سکه‌های اژین^۹ را - که طرح لاک‌پشت دریایی روی آن است - ضرب زده باشد. گزنفون^{۱۰}، لیدی‌ها را به این عنوان معرفی می‌کند. قدیمی‌ترین سکه‌های لیدی به شکل قطعه پهن نامنظمی است به نام الکتروم، که روی سکه، شیارهای موازی و پشت آن، چند فرورفتگی حک شده است؛ گاهی در بعضی از این فرورفتگی‌ها، نقش حیوانی شبیه روباه، دیده می‌شود؛ زیرا در لیدی، روباه مظهر باکوس^{۱۱}، یکی از ارباب النوع مورد پرستش اهالی لیدی بوده است و در شهرهای ساحلی میله^{۱۲} و افزا^{۱۳}، نقش حیواناتی مثل شیر، گاو، گوزن خوک دریایی و ... دیده می‌شود و بی‌مناسبت هم نیست؛ زیرا هرکدام از این حیوانات، علامت شهر یا مظهر یکی از خدایان محلی است (ملک‌زاده بیانی، ۱۳۸۹: ۱۸). در دوره کرزوس، سکه‌های معروف کرزید^{۱۴} ایجاد گردید که می‌توان آن را اولین سکه حقیقی دانست؛ زیرا هم

دارای جنبه هنری است و هم تمام شرایط سکه تا به امروز نیز مراعات می‌شود، مانند تعهد وزن و قدرت خرید و علامت مشخص در پشت و روی سکه در آن جمع می‌باشد. یک‌طرف سکه، نقش نیم‌تنه گاومیش و شیر - که در حال حمله - مقابل یک‌دیگر قرار دارند و پشت سکه دو مربع فرورفته دیده می‌شود (همان: ۱۹). ملت‌ها، می‌خواهند احترام خود نسبت به کسانی که سرپرستی آن‌ها را دارند، با ارائه بر روی سکه‌ها، خصوصیات ظاهری و روان‌شناسی حاکمانشان را یادآوری کنند؛ به این خاطر، بر روی سکه‌های خود تصاویر حقیقی آن‌ها را، اکثراً، به صورت نیم‌رخ به ضرب رسانده‌اند (پره، ۱۳۹۰: ۱۱). در دوره هخامنشی، داریوش اول، برای اولین بار سکه‌های طلا، معروف به دریک و سکه‌های نقره، معروف به شکل ضرب زد که در دنیای آن روز، رواج کامل داشت. این روند در دوره‌های بعد از هخامنشیان، بدون وقفه، ادامه پیدا کرد. در دوره اشکانیان، ضرب سکه به تقلید از سکه‌های سلوکی، صورت گرفت و نوشته‌ها و برخی تصاویر، مثل الهه نیکه^{۱۵} یونانی متأثر از سبک سکه‌زنی سلوکی است. از حدود ۱۴۰ میلادی، به تدریج، خط پهلوی اشکانی بر روی سکه رایج می‌شود. در این دوره، اکثر سکه‌ها از جنس نقره، مس و آلیاژهای دیگر ضرب شده‌اند؛ که به لحاظ زیبایی و تاریخی دارای ارزشی والا هستند (URL4). تعداد زیادی از سکه‌های این دوره، در موزه ملک نگهداری می‌شوند. تعداد کل سکه‌های موجود موزه ملک، بالغ بر ۴۰۰۰ عدد بوده که سکه‌های دوره اشکانی با تعداد ۶۹۹ عدد، بیش‌ترین سهم از یک دوره تاریخی را به خود اختصاص داده است (جدول ۱). در این مجموعه، اثری از سکه طلا نیست و همه سکه‌های اشکانی از جنس نقره، مس و برنز هستند.

سکه‌های اشکانی

اکثر سکه‌های ضرب شده در دوره اشکانی از جنس نقره و برنز هستند و اثری از سکه طلا نیست. سکه‌های نقره، ضرب شده دوره اشکانی، درهم نامیده می‌شد؛ که واحد بزرگ‌تر آن، چهار درهم و واحدهای کوچک‌تر آن، سه ابول، دو ابول و ابول بودند (تصویر ۱). وزن چهار درهمی در اوایل حدود ۵,۱۶ گرم بود؛ اما به تدریج، از وزن آن‌ها کاسته شد. عیار چهار درهم‌ها، ابتدا، خوب بود؛ اما در اواخر حکومت، به علت ضعف دولت اشکانی، به تدریج، به ناخالصی گرایید. رایج‌ترین پول این دوره، درهم بود که در ضرب‌خانه‌های سراسر کشور ضرب می‌شد. وزن درهم، حدود چهار گرم بود که در اواخر اشکانی، حدود ۵,۳ گرم رسید. عیار درهم‌ها نیز در ضرب‌خانه‌های شرق کشور از زمان فرهاد چهارم یا اشک چهاردهم (حدود ۲-۳۷ ق.م)، رو

به تنزل گذاشت؛ تا جایی که، در زمان بلاش اول یا اشک بیست و دوم (۵۱ - ۷۷ م.) ضرب آن‌ها در شرق امپراتوری، به طور کلی، متوقف گردید. اما عیار سکه‌ها در ضرب‌خانه‌های غرب، همیشه خوب بود و فقط در زمان شاهان آخر سلسله، اندکی ناخالصی در آن‌ها دیده می‌شود. وزن هر ابول، تقریباً برابر یک‌ششم درهم بود. ابول‌ها، بیش‌تر در اوایل حکومت اشکانیان ضرب می‌شدند که آخرین آن‌ها، مربوط به زمان ارد یکم (حدود ۷۸-؟) است (URL3).

جدول ۱. فراوانی سکه‌های دوره اشکانی موزه ملک (نگارندگان).

دوره	نمونه	تعداد	جنس
دو خالکسی مسی ارد دوم یا اشک سیزدهم (حدود ۵۶-۳۶ ق.م)		۴	۱ آلیاژ برنز
درهم اردوان دوم یا اشک هشتم (حدود ۱۲۸-۱۲۳ ق.م)		۱۱	۲ فلز مس
چهار درهمی بلاش پنجم یا اشک بیست و هفتم (۱۹۱-۲۰۸ م)		۴۸۹	۳ نقره
خالکس فرهاد دوم یا اشک هفتم (حدود ۱۳۷- ۱۲۸ ق.م)		۵	۴ احتمالاً فلز مس
درهم بلاش دوم (حدود ۷۷-۸۰ م)		۳۳	۵ فلز نقره
دو خالکسی فرهاد سوم یا اشک یازدهم (حدود ۶۹-۵۷ ق.م)		۱۵۶	۶ مس
منبع تصاویر: آرشیو موزه ملک		۶۹۸	مجموع سکه‌ها

شایان ذکر است گاهی، سه ابول را نیم درهم نیز می‌گویند. سکه‌های برنزی نیز در تمام دوران

فرمانروایی اشکانیان و در کلیه نقاط کشور، به قطع و اندازه‌های کوچک و بزرگ و اوزان مختلف از چهارده گرم گرفته تا هفت گرم ضرب می‌شد. بر پشت این سکه‌ها، نقوش مختلف، مانند ماه و ستاره، فرشته بالدار، لنگرکشی، شاهین، اسب، فیل، سرشیر، دژ و علایم برکت و فراوانی، مانند خوشه گندم، خرما و انگور دیده می‌شد (Ibid).

واحد وزن سکه‌های برنزی، کالکوی است - که بر اساس اوزان یونانی بوده - به‌طور متوسط، دو گرم وزن داشتند و هر هشت کالکوی مسی برابر یک ابول ارزش داشت. عیار کالکوی‌های مسی نیز به‌مرور زمان پست‌تر گردید؛ به‌طوری‌که، در اواخر حکومت اشکانیان، تقریباً به نصف تنزل یافت. فقط سکه‌های ضرب سلوکیه از این قاعده مستثنی و همیشه از عیار خوبی برخوردار بوده‌اند (سرفراز و آور زمانی، ۱۳۸۹: ۲۷-۳۲).

تصویر ۱- درهم نقره سنتروک اول اشکانی (موزه ملک).

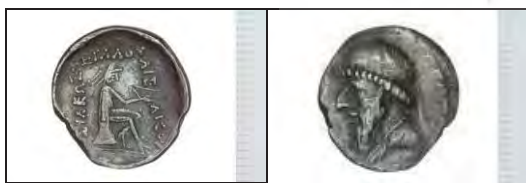

تصویر ۲- دو خالکسی مس فرهاد سوم اشکانی (موزه ملک).

اغلب سکه‌های اشکانی دارای علایمی مانند ماه و خورشید هستند که بیانگر این نکته است که شاه، خود را پسر ماه و خورشید می‌داند. احتمالاً تعدادی از این علایم نشان‌دهنده محل ضرب سکه باشد.

در زمان مهرداد اول بین ایران و روم صلح برقرار شد؛ به‌این ترتیب، رابطه فرهنگی از طریق جاده ابریشم بین ایران و چین رونق یافت (مبینی و حق پرست، ۱۳۹۷: ۱۰۱). نخستین سکه‌ای که به‌طور یقین، دارای علامت ضرب‌خانه است به دوران فرمانروایی مهرداد اول یا اشک ششم (۱۳۸-۱۷۱ ق.م)، تعلق دارد (تصویر ۳). زیرا تا قبل از پادشاهی اشک ششم، به‌علت محدود بودن حوزه قلمرو اشکانیان وجود بیش از یک ضرب‌خانه ضرورتی نداشت؛ اما از زمان به قدرت رسیده مهرداد یکم - که قلمرو این سلسله به شکل چشم‌گیری گسترش یافت - ضرورت ایجاد

ضراب‌خانه‌های متعدد در نقاط مختلف کشور آشکار شد. از زمان فرهاد دوم یا اشک هفتم (۱۲۸-۱۳۸ ق.م)، تصویر شهرها و ضراب‌خانه‌ها در روی سکه و پشت سر شاه، حک شده است. مهم‌ترین این ضراب‌خانه‌ها عبارتند از: نیسا، تامبروکس، آپامنه آ و آریا (هرات). این شیوه کم و بیش تا زمان اردوان یکم یا اشک سوم (۱۹۶-۲۱۴ ق.م)، ادامه یافت. پس از مهرداد اول تا پایان دوره اشکانی، علایم مربوط به شهرهای نیسا، مهرداد کرت، اکبتان، شوش، سلوکیه، راگاری، سیرنیک، مارژیان (مرو)، خاراکس، آریا، تیسفون، تمبراکس، فیلاس، کنکوبار، آپامنا و لائودیسه را می‌توان مشاهده کرد (محمدی فر، ۱۳۸۹: ۲۶۳). اما از زمان اردوان دوم یا اشک هشتم (۱۲۳-۱۲۸ ق.م)، در پشت معدودی از سکه‌ها نام کامل شهری که سکه در آن ضرب گردیده، نوشته شده است، مانند مارگیان (مرو)، تراگزیان نیسا و کاتازارتیا و یا ضرابخانه سیار که در موقع جنگ برقرار می‌گردید. از زمان فرهاد سوم یا اشک یازدهم (۵۸-۷۰ ق.م)، حکاکان هنرمند ضراب‌خانه‌های اشکانی به ابتکار هنری جالبی دست زدند؛ بدین ترتیب که، به‌جای نوشتن نام کامل شهر یا مخفف آن، از ترکیب و تلفیق حرف یکم شهر با یک یا چند حرف دیگر از حروف آن علامتی ساختند؛ که از آن‌پس، عنوان و علامت ضراب‌خانه آن شهر شناخته شد؛ محل قرار گرفتن این علامت در پشت سکه‌ها و در زیر تصویر کمان ارشک است (تصویر ۴). چهار درهم‌های اشکانی، همگی در شهر سلوکیه ضرب شده‌اند. مهم‌ترین شهری که تا اواخر دوران اشکانیان به ضرب سکه‌های درهم اقدام نمود، شهر هگمتانه (همدان) است. از زمان پاکر دوم یا اشک بیست و سوم (۷۸-۱۰۸ م)، ضراب‌خانه‌ها مجدداً محدود گردیدند؛ به‌طوری‌که تقریباً، تا زمان اردوان پنجم یا اشک بیست و نهم (۲۱۶-۲۲۶ م)، درهم‌های مربوط به آخرین پادشاه اشکانی، منحصرأ در ضراب‌خانه همدان ضرب شده‌اند (همان: ۲۶۶).

تصویر ۳- درهم نقره مهرداد اول اشکانی (موزه ملک).

تصویر ۴- درهم نقره فرهاد پنجم (موزه ملک).

۱. روی سکه‌های اشکانی

در اکثر سکه‌های ایران باستان رسم بر نشان دادن چهره پادشاهان از نمای روبه‌روی بوده است؛ درحالی‌که در دوره اشکانی، اکثراً، چهره امیران و پادشاهان از نمای جانبی و نیم‌رخ روی سکه‌ها حک شده‌اند. به‌طور کلی، بر روی سکه‌های اشکانی چهره واقعی فرمانروا، به‌صورت نیم‌رخ نقش گردیده است. تغییرات چهره حتی آرایش ریش و موی شانه‌ای که مدت طولانی سلطنت کرده‌اند، در تصاویر آن‌ها بر روی سکه‌ها، به‌روشنی، مشهود است. تصویر فرمانروا، به‌صورت نیم‌رخ است که اغلب، به سمت چپ و به‌ندرت، به سمت راست می‌نگرد؛ در بعضی موارد نیز تصویر پادشاه، تمام‌رخ و از روبه‌رو به نمایش گذاشته شده است (تصویر ۲). در مجموعه موزه ملک، تنها سه عدد سکه از دوره اشکانیان موجود می‌باشد؛ که در روی سکه، شاه با نگاه کردن به سمت راست تصویر شده است؛ دو عدد از آن‌ها، چهار خالکسی و متعلق به مهرداد اول یا اشک ششم (۱۳۷-۱۷۱ ق.م.)، بوده است و دیگری به خاطر عدم وضوح، قابل شناسایی نیست (تصویر ۵).

تصویر ۵- سکه‌های اشکانی منحصر به فرد با تصویر شاه به سمت راست (موزه ملک).

مهم‌ترین نکاتی که هنگام بررسی نقوش روی سکه‌های اشکانی، باید به آن‌ها توجه داشت، عبارتند از: کلاه، تاج، گردنبند. در آغاز، شاهان اشکانی دارای کلاه ساده بودند که به کلاه باشلقی، معروف است. شبیه این کلاه را قبلا، بزرگان ماد و ساتراپ‌های هخامنشی بر سر می‌گذاشتند (بار شاطر، ۱۳۸۹: ۳۸۲). باشلق نیز اگرچه از سنخ کلاه صحراگردان بود، اما از دوره هخامنشی سرپوش شهربانان نیز بود (همان).

به نظر می‌رسد که این سرپوش و انواع آن در میان سکه‌های آریایی‌های چادرنشین و بیابان‌گرد، رواج بیش‌تری داشت، به حدی که، یکی از تیره‌های سکایی بانام سکاییان تیزخود معرفی شده بودند. نوع سکایی این کلاه، بلند و مخروطی شکل بود و نوک آن قدری به‌سوی عقب خمیده بود. پایین کلاه، تمام گوش‌ها، پشت گردن و زیر چانه را می‌پوشاند و با تسمه‌ای روی چانه بسته و محکم می‌شد. نوع ساده بسیار بلند این کلاه را در نقش سکونخا، رهبر سکاها، شورش بر داریوش هخامنشی، در نقش برجسته بیستون می‌توان دید. بزرگان، روحانیون و جنگیان اشکانی، کلاه‌بوقی

بسیار بلندداشتند و ساسانیان کلاه نوک خمیده به جلو، بر سر می‌گذاشتند (URL2).

این کلاه از پارچه ضخیم یا نمد ساخته می‌شد؛ دارای زبانه‌هایی بود -که روی گوش و پشت سر را می‌پوشانید- و نواری که زینت‌بخش کلاه بود، در پشت سر گره می‌خورد و دو سر آن، آزاد و آویزان بود؛ اغلب، حاشیه کلاه مخصوصاً، در جلو با دانه‌های درشت مروارید مزین می‌شد؛ اشکال مختلف این کلاه بر سکه‌های اشک اول (۲۴۸-۲۵۰ ق.م.) و فرهاد اول یا اشک پنجم (۱۷۱-۱۷۶) دیده می‌شد (تصویر ۶). از زمان مهرداد اول یا اشک ششم (۱۳۷-۱۷۱ ق.م.)، تصویر شاه بدون کلاه بر سکه‌ها نقش گردیده است و تاج، فقط به‌صورت نواری به‌چشم می‌خورد که در پشت سر، گره‌خورده است. این نوار یا سربند را می‌توان نیم‌تاج نامید که احتمالاً، زرین نیز بوده است. نیم‌تاج، به‌صورت یک یا چند خط بر روی سکه‌ها دیده می‌شود و از بالا نیز به‌صورت حلقه‌ای به‌نظر می‌رسد. این حلقه، بی‌شک نشانه شهریاری است. بر پشت بسیاری از چهار درهم‌های اشکانی، الهه‌هایی دیده می‌شوند که این حلقه را به شاه تقدیم می‌کنند. مهرداد دوم یا اشک نهم (۸۷-۱۲۳ ق.م.)، دارای دو تاج بود که در وسط یکی از انواع گل زیبای گوهر نشانی به شکل ستاره - که به مروارید و سایر گوهرها مزین است- دیده می‌شود. از آن‌پس، چند شاه از جمله سنتروک یا اشک دهم (۶۹-۷۶ ق.م.) و فرهاد سوم یا اشک یازدهم (۵۷-۶۹ ق.م.)، از تاج‌هایی استفاده کردند که در وسط آن‌ها، تزییناتی به شکل شاخ یا شعله جواهرنشان دیده می‌شود. به‌علاوه، حاشیه خارجی تاج این فرمانروایان با مجسمه حیواناتی از قبیل گوزن و مرغابی تزیین شده است. از جمله تاج‌هایی که جالب‌توجه هستند: تاج بلاش سوم یا اشک بیست و پنجم (۱۲۹-۱۴۷ ق.م.)، اردوان پنجم یا اشک بیست و نهم (۲۱۶-۲۲۶ ق.م.) و ارتاواز است. تاج این شاهان، از لبه‌ای پهن و خطدار با زبانه‌هایی -که روی گوش را می‌پوشاند و بالای آن کروی شکل بود- تشکیل یافته است؛ دور تمام قسمت‌ها، گوهر نشان است. در بالای تاج، میله‌های زرین قرار دارد، که انتهای هر یک از آن‌ها نیز مزین است. هم‌چنین، در وسط قسمت مدور میله‌هایی نصب شده، لبه پشت تاج به دو گره تودرتو متصل است که نوارهایی از آن آویزان است (URL3). بررسی تاج‌ها، می‌تواند در شناخت و تفکیک سکه‌های اشکانی موثر باشد (تصویر ۷).

شاهان اولیه اشکانی، دارای گردنبند حلقه مانند بودند؛ که دو سر آن، به دو گوی کوچک ختم می‌شد. گردنبند مهرداد دوم یا اشک نهم (۸۷-۱۲۳ ق.م.) نیز به همین شکل است؛ اما به‌تدریج، تغییر شکل می‌دهد؛ به‌طوری‌که بعدها، به شکل اژدهایی با بال‌های کشیده

بازشناسی سکه و صاحبان آن دارد. چنان که سکه‌های اردوان سوم یا اشک هیجدهم (۱۲-۳۹ م.) و گودرز، به اندازه‌ای، شبیه به هم هستند که اگر بر سکه‌های گودرز، خال گوشتی وجود نداشت امکان شناخت آن‌ها از یکدیگر، بسیار مشکل بود.

۲. پشت سکه‌ها اشکانی

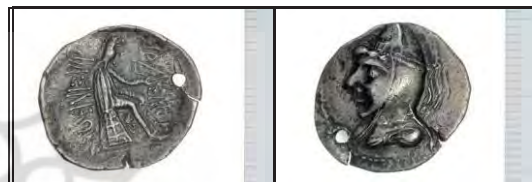
پشت سکه‌های اشکانی، بیش‌ترین اطلاعات را در زمینه‌های مختلف می‌دهند. نوشته پشت سکه‌ها، شامل نام شاه، به صورت ارشک، گاهی نام شاه، به همراه عناوین و القاب متفاوت است. هم‌چنین، اطلاعات مربوط به ضراب‌خانه‌ها و تاریخ ضرب سکه، به جز چند مورد در پشت سکه‌ها قرار دارد. به علاوه در پشت سکه‌ها، تصاویری به چشم می‌خورد که بسیار متنوع و جالب‌توجه است. پشت درهم‌ها، اغلب، مزین به تصویر ارشک، موسس سلسله اشکانی است؛ اما نقش چهار درهم‌ها، مخصوصاً نقوش پشت کالکوی‌ها (مسی) فوق‌العاده متنوع هستند.

این تصاویر، شامل الهه‌های گوناگون و حیوانات و گیاهانی هستند که اغلب، مظاهر الهه‌ها محسوب می‌شوند؛ اما در بعضی موارد نیز گیاهان و حیوانات واقعی به تصویر کشیده شده‌اند که مردم بعضی نواحی، به پرورش و داشتن آن‌ها مباحثات می‌کرده‌اند؛ مانند نقش اسب و خوشه گندم و خرما و انگور و... هم‌چنین، نقش ماه، خورشید و ستاره است. علامت‌های دیگر نیز به شکل منوگرام در پشت بعضی سکه‌ها دیده می‌شود که از معنی و مفهوم آن، هنوز اطلاع درستی در دست نیست (تصویر ۹).

تصویر ۹- چهار درهمی بلاش پنجم (موزه ملک).

جلوه می‌کند. فرهاد سوم یا اشک یازدهم (۵۷-۷۰ ق.م.) دارای دو نوع گردنبند است؛ که یک نوع آن، حلقوی و نظیر گردنبندهای قبلی است و نوع دیگر، از دو رشته یا نوار تشکیل شده که در جلو، دارای حلقه‌ای جواهرنشان و مرصع است. مهرداد سوم یا اشک دوازدهم (۵۶-۵۷ ق.م.)، دارای گردنبندی است، مرکب از حلقه‌های زنجیره‌ای که در وسط با جواهری مربع شکل تزئین گردیده است. زینت‌بخش گردن آرد، گردنبندی است حلقه‌حلقه. از آن جاکه، آرد و مهرداد با هم برادر بودند، شباهت آن‌ها در سکه‌ها نیز چشم‌گیر است. از این‌رو، توجه و بررسی روی گردنبندها، یکی از مهم‌ترین راه‌های تشخیص سکه‌های آن‌ها از یکدیگر است. گردنبندهای فرهاد چهارم یا اشک چهاردهم (۲-۳۷ ق.م.)، متفاوت و متنوع است برای مثال، انتهای برخی از آن‌ها به تصویر حیوانی اساطیری ختم می‌شود.

تصویر ۶- درهم نقره مهرداد اول با کلاه مادی (موزه ملک).

تصویر ۷- درهم نقره بلاش پنجم (موزه ملک).

هنرمندان طراح سکه‌های اشکانی، تا حد امکان، در بازسازی چهره امیران و شاهان به رئالیسم و واقع‌گرایی پای‌بند بوده‌اند؛ چنان‌که در بعضی از دوره‌ها، حتی خال گوشتی روی گونه یا پیشانی شاه را نیز حک کرده‌اند؛ به‌عنوان مثال، در اکثر سکه‌های چهار درهمی متعلق به فرهاد چهارم یا اشک چهاردهم (۲-۳۷ ق.م.)، روی چهره پادشاه خال گوشتی دیده می‌شود (تصویر ۸).

تصویر ۸- درهم فرهاد چهارم (موزه ملک).

این بازنمایی دقیق - که احتمالاً یونانی‌ها در ضرب آن‌ها نقش داشته‌اند - کمک شایانی در تشخیص و

جدول ۲. ساختار سکه‌های اشکانی موزه ملک (نگارندگان).

	تمامی سکه‌ها، نیم‌رخ چپ شاهان که فقط سر و گردن حک شده، در این دوره، از گردنبند نیز استفاده شده‌است.	روی سکه‌ها		
	اکثر سکه‌ها، تصویر بنیان‌گذار سلسله اشکانی شاه اشک - که نشسته بر سکویی - با کمانی در دست دیده می‌شود، و در برخی از سکه‌ها، همراه تصویر شاه اشک، تصویر برخی الهه‌ها و یا نماد الهه‌ها کنار آن نیز دیده می‌شود.	پشت سکه‌ها	۱	پیکره‌ها
	تمامی سکه‌ها تصویر نیم‌رخ چپ شاهان با خصوصیات ظاهری آن‌ها، موی سر پرپشت و زیبا و بلند که تا سرشانه‌ها آمده، اکثر تصویر شاهان، با ریش و سبیل دیده می‌شود، برای اولین بار، تصویر شاه بلاش پنجم به صورت تمام‌رخ پاریش و سبیل و موی سر پرپشت - که موی سر به شکل دایره - دیده می‌شود.	روی سکه‌ها	۲	آرایش مو و صورت
	در تمامی سکه‌ها تصویر شاه اشک بنیان‌گذار این سلسله بدون ریش و سبیل و در برخی از آن‌ها همراهش تصویر ایزدان آمده‌است؛ موی سر با توجه به پوشش سر، دیده نمی‌شود؛ به جز سکه شاه فرهاد پنجم، که به جای تصویر شاه اشک، تصویر ملکه موزا نقر شده است و موی سر لخت که در پشت سر به حالت قوسی جمع شده.	پشت سکه‌ها		
	اثری از خط مشاهده نمی‌شود.	روی سکه‌ها	۳	خط
	به خط یونانی، اسم شاهان، و برای توصیف شاهان از کلماتی چون شاه بزرگ، نیکوکار، دادگر، نامی، یونانی دوست و ...	پشت سکه‌ها		
	به جای تاج شاهان در این دوره، از سربندهای ساده و زیبا استفاده کرده‌اند.	روی سکه‌ها	۴	تاج
	در اکثر سکه‌ها، شاه اشکانی، کلاهی به صورت باشلق بر سر دارد که در برخی از آن‌ها، جلوی سر مروریددوزی شده و در برخی از سکه‌ها، اثری از تاج و سربند نیست. تاج ملکه موزا، سه‌طبقه زیبا و تزیین شده به گوهر و مروراید است.	پشت سکه		
	در این دوره، چون تصویر شاهان فقط سر و گردن حک شده، اثری از پوشاک دیده نمی‌شود.	روی سکه‌ها	۵	پوشاک
	در تمامی سکه‌ها، لباسی مانند شل که فقط تا سر ران را پوشانده - که پارچه‌ای نرم و لطیف مانند است - در برخی از آن‌ها به دکمه‌های مروراید مزین شده؛ در مورد دیگر، ایزد لباسی بر تن دارد که تمامی بدن وی را پوشانده است که لباس دارای چین‌های زیبا از بالاتنه تا دامن دیده می‌شود.	پشت سکه‌ها		

شکل ۱- چهار دره‌می نقره ارد اول؛ شکل ۲- چهار دره‌می نقره ارد اول؛ شکل ۳- دره‌می نقره پرتاماسپاس؛ شکل ۴- دره‌می نقره پرتاماسپاس؛ شکل ۵- دره‌می نقره فرهاد سوم؛ شکل ۶- دره‌می نقره فرهاد سوم؛ شکل ۷- دره‌می نقره فرهاد پنجم؛ شکل ۸- دره‌می نقره فرهاد پنجم؛ شکل ۹- دره‌می نقره مهرداد غاصب؛ شکل ۱۰- دره‌می نقره مهرداد غاصب (ارشيو موزه ملک).

۳. درهم

سکه‌های درهم از جنس نقره و به وزن ۳۰ / ۴ گرم بودند و از دوره فرهاد چهارم، تنزل وزن پیدا کردند و در حدود ۳/۶۰ تا ۳/۹۰ گرم شدند. سکه‌های درهم به واحدهای کوچک‌تر به نام أبول، دو أبول، سه أبول و چهار أبول تقسیم شده بودند؛ واحد بزرگ‌تر آن، چهار درهمی بود، و ترتیب اوزان سکه‌های نقره، به شرح جدول ۳ می‌باشد.

جدول ۳. سکه‌های اشکانی (نگارندگان).

سکه	چهار درهم	سه درهم	درهم	چهار أبول	سه أبول	دو أبول	یک أبول
وزن به گرم	۱۶/۵۰	۱۳/۴	۴/۳۰	۲/۸۰	۲/۰۴	۱/۲۳	۰/۵۵

۴. کالکوی (مسی)

سکه‌های کالکوی که از جنس برنز بودند و به قطع و اندازه‌های بزرگ و کوچک و اوزان مختلف از ۰/۷۰ گرم تا ۱۳ گرم وزن داشتند و از دوره فرهاد اول تا زمان آخرین شاهنشاه اشکانی، سکه‌های برنزی به قطع و وزن مختلف موجود است (سرفراز و آور زمانی، ۱۳۸۹: ۲۷-۳۲). در دوره اشکانیان از سکه‌های زرین استفاده نکرده‌اند؛ به جز یک مورد استثنایی، که در سال ۱۳۵۹ هجری شمسی مصادف با ۱۹۸۰ میلادی، مجموعه‌ای از سکه‌های طلائی در یک کاوش غیرعلمی در ارمنستان کشف گردید. که همه سکه‌ها، متعلق به ونن اول سال ۸ تا ۱۱ میلادی و ضرب آن‌ها شهرستان ری بودند؛ وگرنه، هیچ سکه طلائی از این دوره کشف نشده است (همان: ۲۹).

نتیجه‌گیری

سکه‌های اشکانی از اسناد و مدارک گران‌بهای تاریخ فرهنگ و هنر ایران به شمار می‌روند. تصویر فرمانروایان پارتی بر این سکه‌ها در ردیف شاهکارهای هنر ایران محسوب می‌شوند و راهنمای بسیار عالی به جهت آشکار شدن بسیاری از ناگفته‌های تاریخ هستند. اشکانیان، به علت علاقه و احترام خاص به بنیان‌گذار سلسله در مدت نزدیک به پنج قرن، تصویر ارشک اول را بر پشت درهم‌ها نقش می‌نمودند؛ اما در پشت سکه‌های چهار درهمی، تصویر فرمانروایان همراه با الهه‌های یونانی به چشم می‌خورد. چهار درهم‌ها، منحصرأ، در ضرب‌خانه سلوکیه ضرب می‌شدند که آداب و فرهنگ یونانی در آن‌جا، حاکم بود. بر پشت سکه‌های برنزی نیز مظاهر و نشانه‌های مذهبی ایران و یونان به چشم می‌خورد. این سکه‌ها، اغلب، در بین اقشار مختلف مردم کاربرد داشته‌اند؛ از لحاظ تصاویر و مضامین بسیار متنوع‌تر از سکه‌های نقره هستند و به علت آزاداندیشی پارتیان، آثاری از عقاید و باورهای

مذهبی رایج در حکومت و سرزمین اشکانیان بر آن‌ها، انعکاس یافته است. بر پشت سکه‌ها القاب و عناوین شاهان به صورت عادل، نیکوکار، دوستدار پدر، دوستدار برادر، دوستدار یونان و غیره دیده می‌شود که اغلب این القاب از سلوکیان اقتباس شده است. نوشته پشت سکه‌ها، به خط یونانی است؛ اما در اواخر این دوره، بر سکه چند تن از شاهان اشکانی نام آن‌ها به خط پهلوی اشکانی دیده می‌شود. فقط سکه‌های چهار درهمی، دارای سال و تاریخ ضرب می‌باشند و شناخت سال ضرب بقیه موارد از روی علایمی، همچون خال گوشتی، تصویر پادشاه، خط و نوع تاج شاهی میسر می‌باشد. تاج شاهی، یکی از مشخصه‌های سکه‌های این دوره می‌باشد. چراکه هر پادشاه با تاجی متفاوت ترسیم شده است. نشان تاج، حلقه و نوار سربند از علائم شهرتاری رسم شده بر روی آثاریافت شده از این دوره می‌باشند. در بعضی موارد، بر پشت سکه‌ها، تصویر الهه پیروزی رسم شده که حلقه شهرتاری را بر بالای سر پادشاه، نگاه داشته یا به او اعطاء می‌کند؛ و این امر، نشان مشروعیت و الوهیت حکومت است. تنوع زیاد نقوش تزئینی به کار رفته در سکه‌های اشکانی موجود موزه ملک، حاوی معانی سمبولیک، نمادین و اشارات تاریخی مذهبی و دیگر جزئیات می‌باشد که اطلاعات مفیدی در رابطه با فرهنگ و تاریخ آن در ایران باستان در اختیار محققین قرار می‌دهد. این نقوش بر نظامی غنی از نمادها تکیه دارند.

معرفی این موزه، می‌تواند کمک شایان توجهی باشد برای محققین هنر ایران باستان، چراکه دارای گنجینه نسبتاً غنی می‌باشد؛ و گردآوری این حجم از سکه‌های ایران باستان در یک مجموعه، راه دشوار تحقیق و جستجو در این باب را برای محققین کوتاه می‌کند.

در این پژوهش، بر اساس تصاویر جمع‌آوری شده به صورت میدانی از مجموعه موزه ملک، به شناسایی نقوش، توصیف، ارتباط ترکیبی و در حالت کلی، به تفاسیر روایی آن‌ها، تا حد امکان، پرداخته شد و در تحلیل نقش‌نگاری از مدارک مکتوب و اطلاعات موجود درباره انواع نقوش پشت و روی سکه‌های موجود دوره اشکانی استفاده شد.

پی‌نوشت

¹ Mousein.

² Mouse.

³ Museum.

⁴ MUSEE.

^۵ فلزی است مخلوط طلا و نقره که از سه قسمت طلا و یک قسمت نقره تشکیل شده است.

⁶ Poolux.

⁷ Argos.

⁸ Phidon.

^۹ Ejine، نام جزیره یونانی در خلیج اژین.

^{۱۰} Xenophane، فیلسوف یونانی در قرن ۶ میلادی.

^{۱۱} Bacchus.

^{۱۲} Mile، بندری در کنار دریای اژه.

^{۱۳} Ephese، شهری در کنار دریای اژه.

References

- Malekzadeh Bayani, M. (2010). *The History of the Coin from the Earliest Times to Sasaian Period*, (Vol. 1&2), (8th ed.), Tehran: University of Tehran (Text in Persian).
- Nuri, P. (2011). *Ottoman Coins*, Translated by Alireza Bakshalinejad Asl, (1st ed.), Tehran: Pazineh (Text in Persian).
- Sarfaraz, A. & Avarzamani, F. (2000). *Iranian Coins from the Early Beginning to Zand Dynasty*, (8th ed.), Tehran: Samt (Text in Persian).
- Shari'atzadeh, A. (2011). *Iranian coins, the Collection of Malek Museum of Astan Quds*, (1st ed.), Tehran: Pazineh, (Text in Persian).
- Nafisi, N. (2008). *Museology*, (4th ed.), Tehran: Samt (Text in Persian).
- Mohammadifar, Y. (2010). *The Parthian Archaeology and Art, Tehran: Samt* (Text in Persian).
- Mobini, M. & Haghparast, M. (2018). *A Study of Musical Instruments' Motif in Ancient Iran and Identification of the Music's Position and Importance in That Era*, *Jelve-y Honar (Glory of Art) Alzahra Scientific Quarterly Journal*, 10(1), 101-116. doi: 10.22051/jjh.2017.11726.1160 (Text in Persian).
- Yarshater, E. (2010). *The Cambridge History of Iran*, (Vol. 3), (6th ed.), Tehran: Amirkabir (Text in Persian).
- www.nlai.ir (Retrieved 07/02/2017).
- www.sekeha.com (Retrieved 10/02/2017)
- www.malekmuseum.org (Retrieved 07/02/2017).
- www.yjc.ir (Retrieved 10/02/2017).

¹⁴ Creseide.

¹⁵ در اسطوره‌های یونانی «یکه»، الهه بالدار پیروزی است (www.logo.ir).

منابع

- پره، نوری (۱۳۹۰). *سکه‌های عثمانی*، ترجمه علیرضا بخشعلی نژاد اصل، تهران: پازینه.
- سرفراز، علی‌اکبر و آور زمانی، فریدون (۱۳۷۹). *سکه‌های ایران از آغاز تا دوران زندیه*، چ هشتم، تهران: سمت.
- شریعت زاده، سید علی‌اصغر (۱۳۹۰ الف). *سکه‌های ایران زمین مجموعه سکه‌های موزه ملک استان قدس*، تهران: پازینه.
- شریعت زاده، سید علی‌اصغر (۱۳۹۰ ب). *سکه‌های ایران زمین مجموعه سکه‌های موزه ملک استان قدس*، تهران: پازینه.
- محمدی فر، یعقوب (۱۳۸۹). *باستان‌شناسی و هنر اشکانی*، تهران: سمت.
- ملک‌زاده بیانی، ملکه (۱۳۸۹). *تاریخ سکه از قدیم‌ترین ازمینه تا دوره ساسانیان*، جلد ۱ و ۲، چ ششم، تهران: دانشگاه تهران.
- مبینی، مهتاب و حق پرست معصومه (۱۳۹۷). *بررسی نقوش سازها در ایران باستان و شناخت جایگاه و اهمیت موسیقی در آن دوران، جلوه هنر*، دوره ۱۰، شماره ۱، ۱۰۱-۱۱۶.
- نفیسی، نوشین دخت (۱۳۸۷). *موزه‌داری*، چ چهارم، تهران: سمت.
- یار شاطر، احسان (۱۳۸۹). *تاریخ ایران کمبریج*، جلد ۳، چ ششم، تهران: امیرکبیر.

URLs

- URL1. www.malekmuseum.org (1396/2/20)
- URL2. www.nlai.ir (1396/2/17)
- URL3. www.sekeha.com (1396/2/20)
- URL4. www.yjc.ir (1396/2/17)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Studying of Parthian Coins Existing in the Malek Museum of Tehran¹

A. Azizi Yusefkand²
M. Azizi Yusefkand³

Received: 2017-08-06
Accepted: 2019-01-21

Abstract

The coin is a valid and written document and a tiny rich book and the necessity of recognition and its importance in different aspects is important. A coin is a piece of metal of a certain weight on which the official mark of the state or government which shows its weight and cutie is inscribed. Coinage is one of the great human inventions that continued uninterruptedly, and despite political conquests, it continued on its way, creating a strong communication field for people to use common criteria for evaluating their assets, profits, losses and debts. The amount of tax, intra-border and cross-border transactions was calculated by coin. In most ancient Iranian coins, the face of the kings was carved head-on, while in the Parthian period most of the faces of the emperors and kings were carved from side and profile on the coins. Even the long bearded royal and bearded faces are clearly visible on their coins. The image of the ruler is in profile, often to the left and rarely to the right, and in some cases the image of the king is presented in full. In the Malek Museum Collection there are only three coins belonging to the Parthian Period, depicted the King's coin, looking to the right. Numismatics had a great service to mankind in order to clarify the past history. The coin primarily has economic and political importance in any period. Besides it indicates the habits, costumes, script, language, art, religion, civilization, development and the decline of social status. As a matter of fact, it is the source of accurate information about the period in which the coin was minted. Malek Museum is one of the precious and great treasures in terms of numismatics of ancient Persia. The Parthian coins existing in the museum have a special place in this collection. The wide variety of decorative motifs used in the Parthian's coins available at the Malek Museum contains symbolic and historical religious references and other details that provide scholars with useful information about the culture and its history in ancient Iran. These motifs rely on a rich symbol system. In ancient Iran, during the Achaemenid period, Darius I for the first time minted the famous gold and silver coins that were in full use in the world of that day. This trend continued uninterrupted in the post-Achaemenid period. In the Parthian Era, most coins were minted in silver, copper and other alloys, which are aesthetically and historically valuable. Many coins of this period are kept in the Malek Museum. The purpose of this study was to identify the apparent structure of Parthian coins based on a specimen of the Malek Museum Treasury to identify them. The main purpose of the research is to identify, gather and analyze the decorative motifs on the Parthian Period coins in the Malek museum. Introducing the Malek Museum can be of great help to ancient Iranian Art scholars as it has a relatively rich treasure and gathering this volume of ancient Iranian coins into one collection will shorten the difficult way for researchers to search for it. This research was started with the following question: "How is the relation of the image and content structure of Parthian coins in the Malek Museum with art and history of mintage period?" It is an analytical – descriptive research. So, after visiting the Malek Museum, we collected the relevant information using library sources. Then we introduced and described the Parthian Coins in this collection. Finally, according to collected data, we answered the mentioned questions that are the main stand of the research. As a result, it can be noted that Parthians had craved the image of Arsaces I on the back of dirhams for nearly five centuries (about 248 – 250 BC) because of special love and respect to the founder of the dynasty. The method of collecting field information has been through the use of written, library and other sources such as the World Wide Web.

Keywords: Ancient Persia, Coin, Malek Museum, Parthians Coins.

¹DOI: 10.22051/jjh.2019.16703.1279

² Ph.D. Student of Islamic Arts, Faculty of Synthetic Arts, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran. (Corresponding Author)
a.azizi@tabriziau.ac.ir

³ Master of Ancient Iran History, Faculty of Art and Architecture, Islamic Azad University, Shabestar Branch, Shabestar, Iran.
aso.azizi@gmail.com